

ЛОКАЛЕН АКЦИСКИ ПЛАН НА ОПШТИНА ТЕТОВО И РОМСКАТА ЗАЕДНИЦА 2023-2026

Општи податоци за состојбата на Ромската заедница во Северна Македонија

Во областа на здравството Ромите се соочуваат со многубројни проблеми. Високиот процент на долготрајни хронични заболувања придонесуваат и до забрзана и прерана смрт кај оваа популација на граѓани.

Анализите укажуваат дека во просек Ромите живеат 10 години пократок живот од општата популација. Краткиот животен век на Ромите е документиран во многу извештаи, при што од резултатите на државниот завод за статистика укажуваат дека 7% од Ромската заедница умира на годишна возраст 25-44, додека 37% умира на годишна возраст од 45-64 години. Околу 49% умираат на возраст од 65-84, при што само 7% доживува 85 години.

Доколку пак споредиме со старосна пензија само 45% од Ромите може да дочекаат старосна пензија додека кај Не-Ромите во просек процентот изнесува 75%.¹

Значителен број на Роми имаат проблеми со пристап до здравствени услуги особено лицата кои не се идентификувани во системот, лицата кои немаат лични документи и немаат здравствено осигурување.

Последните официјални информации на Министерството за труд и социјална политика зборуваат за бројка од околу 700 лица кои немаат здравствено осигурување заради немање лична документација, но според невладините организации таа бројка е многу поголема.

Следните фактори влијаат на пристапот на Ромите до здравствени услуги:

¹Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

Оддалеченоста на најблиската болница за 27% од Ромите изнесува два километра, а домовите на околу 12% од ромските домаќинства немаат пристап до асфалтен пат²

Пристап до чиста вода за пиење и одржување на лична хигиена, околу 10% од ромските домаќинства во земјаванемаат вода за пиење во внатрешноста на нивните домови, додека во 18% од домаќинствата немаат пристап до канализациски систем³

Лоши услови во кои живеат и ромски населби најчесто во близина на диви депонии

Недостиг на финансиски средства придонесе за неможност за обезбедување на доволно продукти за лична хигиена

Недоволна информираност за вакцините и процесот на вакцинација.

Според истражувањето на УНДП и Светска банка процентот на Роми кои се вклучени во неформална невработеност опаднал во периодот од 2011-2017 за 26 процентни поени, достигнувајќи 38%.

Според податоците од Ревидираната програма за реформи во вработувањето и социјална политика, во просек 25% од населението работи неформално. Најчеста форма на неформално вработување кај Ромите мажи е во трговија, такси услуги, како и градежништво и земјоделство, додека кај Ромките најчестата форма на вработување е во трговијата и хигиенските услуги. Врз сезонска работа се потпираат многу ромски семејства во летниот период за време на жетварската сезона. Околу 48% од ромските семејства се корисници на социјална помош.⁴

Според податоците од социјалното мапирање од 2018, стапката на вработеност на Ромите изнесува 23%, скоро двојно помала од националниот просек, додека стапката на невработеност на Ромите е рекордно висока на 67%. Кај жените Ромки, стапката на вработеност изнесува 8%.⁵

За да се намали невработеноста, во рамки на оперативниот план за вработување, предвидени се мерки за работодавачите да охрабрат да вработуваат Роми или да развиваат сопствени бизниси, како и мерки за зголемување на вештините на невработените. Во просек, околу 3-4% од Ромите биле корисници на активните мерки за вработување во последните неколку години и иако апсолутниот број на корисници Роми се зголемува, релативниот удел на вкупниот број на корисници опфатени со активните мерки за вработување останува непроменет.⁶

²Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

³Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

⁴Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁵Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁶Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

Проекциите на извештајот на УНИЦЕФ покажуваат дека во Северна Македонија процентот на деца кои живеат во домаќинства чиј животен стандард е значително под националниот просек, е зголемен од 27.8% пред пандемијата на 32.4% по пандемијата. Ова става 19.000 деца во Северна Македонија под релативната линија на сиромаштија што е повисоко споредбено на проценката од јули 2020-16.000 деца.⁷

Реален системски проблем е и тоа што училиштата немаат систем за прибирање на податоци за социо-економскиот статус на децата Роми со што би се овозможило проценка на потребата за помош при пристап до соодветно образование.

Населбите каде што живеат Ромите во Република Северна Македонија 90% се неформални и не се опфатени со Детален Урбанистички План. Тоа со себе повлекува низа на комплексни проблеми како што се: несоодветните услови за живеење, лошата инфраструктура, немање пристап до фекална и атмосферска канализација, немање пристап до вода и електрична енергија. Ромските семејства најчесто живеат во индивидуални домови, со поголем број на членови во семејството. Во текот на пандемијата таквите семејства имаа сериозни проблеми со простор за изолација и одржување на социјална дистанца кога имаа заболени членови од семејството, одржување на соодветна хигиена и заштита.

Според Регионалниот извештај за Роми од 2017 спроведен од УНДП за земјите од Западен Балкан, состојбата во делот на инфраструктурата во Република Северна Македонија е следна:

- 10% Роми немаат пристап до вода
- 16% Роми немаат пристап до јавна канализација
- 26% Роми немаат тоалети во домот
- 7% Роми немаат пристап до електрична енергија.⁸

Дополнително како значителен проблем е истакнат проблемот со легализацијата на бесправно изградените домови кај ромската заедница, кое на долг рок креира сериозни последици за животот на ромските семејства.

Според досегашните анализи и податоците од социјалното мапирање, околу 28% од Ромите ги немаат легализирано своите живеалишта поради немање на урбанистички план во општината за тие населби или поради неможност за покривање на финансиските трошоци. Дополнително, граѓаните кои поднеле барања за легализација на нивните објекти чекаат повеќе од 5 години одговор од надлежните институции за статусот на нивното барање.

⁷<https://www.unicef.org/northmacedonia/press-releases/not-all-children-are-accessing-vital-services-due-covid-19-pandemic-putting-them>

⁸Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

Следствено, лошите услови во областа домување влијаат на пристапот на образование, здравствени услуги, вработување и други основни човекови права, кои мора да бидат достапни за секој поединец. Недостатокот на таков пристап ја прави заедницата маргинализирана, сиромашна и необразована, ограничена во сопствените населби (сегрегирани заедници).⁹

3% од ромските семејства во Северна Македонија немаат пристап до електрична енергија, додека пак 38% немаат пристап до интернет и 51% немаат компјутер.¹⁰

Вовед, профил и идентификација на ромската заедница која живее на територијата на Општина Тетово

Делувањето на локално ниво е од клучно значење за ефикасно спроведување на политиките и програмите за вклучување на Ромите. Ова е нивото каде исклучувањето е највидливо и каде се потребни практични чекори за вклучување. Главен предизвик за ефикасно спроведување на политиките за инклузија на Ромите на европско и национално ниво е големата разлика во разбирањето, капацитетите и политичката посветеност на општинско ниво.

Со цел успешно вклучување на политиките за инклузија на Ромите во локалната агенда и буџети, од најголема важност е локалната администрација и институциите да го зголемат својот ангажман и посветеност и понатаму да ги развиваат своите капацитети.

Сепак, практикувањето на доброто управување и локалната демократија, исто така, ќе зависат и од инвестицијата во капацитетот на ранливите ромски заедници за да бидат активни учесници и рамноправни партнери во процесот, а не пасивни приматели и цел на патерналистички интервенции кои можат да ја потврдат нивната зависност и исклученост.

⁹Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

¹⁰Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

Тетово е општина во Западна Р. С. Македонија, чиешто седиште е градот Тетово. Општината има 84 770¹¹ жители. Кога станува збор за локалното стопанство, застапени се преработувачката индустрија, особено преработката на дрво, текстилната, метало-структурската индустрија, трговијата итн. Земјоделството и сточарството се исто така присутни, благодарение на поволната клима и почви, како и обилното количество на воден потенцијал.

Број на невработени лица: 15086.¹²

Важни податоци за Општината:

Вкупен број на Роми жители на општината	Населби во кои живеат Ромите	Вработени Роми по институции	Број на деца Роми вклучени во градинки за последна учебна година 2021/2022		Број на деца Роми запишани во основно училиште во последна учебна година 2021/2022		Број на деца Роми запишани во средни училишта во последна учебна година 2021/2022	
			Машки	Женски	Машки	Женски	Машки	Женски
2039	„29ти ноември“ „Теке“, „146“, „Пруга“, „Блок 70“ и „Поток	4	Вкупно 20		Вкупно 230		Вкупно 160	
			/	/	/	/	/	/

	Вкупен број на членови	Вкупен број на млади	
		Мажи	Жени
Членови на Акциска Група на заедница	8	7	1

¹¹ <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10Popis-mk-en.pdf>

¹² https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%202022/P1_gradselo042022.xls.pdf

Членови на Институционална работна група	12	4	8	
Членови на Општинска Работна група	N/A	N/A	N/A	Не е формирана во Тетово

Планирани цели и резултати на локалниот акциски план (ЛАП)

Урбанизам, домување, основни услуги

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (одно)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Асфалтирање на улицата 29ти ноември	Обезбедување на пристапен асфалтиран пат на улицата „29ти ноември“	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на квадратни метри асфалтиран пат	Извештај од надзор, слики, скици
2	Изградба на канализациона мрежа од должина од приближно 200 метри на улица 146 (над областа Арабати)	Обезбедување на канализациона мрежа и подобрување на генералното здравје и хигиена на населението	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на метри должина изградена канализација	Извештај од надзор, слики, скици
3	Поставување на контејнери за смет во населба 29ти ноември	Поставување на контејнери за смет и подигнување на генералното ниво на здравје кај населението	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на контејнери за смет	Извештај за спроведеното, слики
4	Замена на улични светилки на улица Прохор Пчински	Овозможување на улично светло и подигнување на степен на безбедност на жителите на улица Прохор Пчински	/	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на заменети улични светилки	Извештај за спроведеното, слики
5	Асфалтирање на улицата Прохор Пчински (приближна должина од 320 метри)	Обезбедување на пристапен асфалтиран пат на улицата „Прохор Пчински“	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на квадратни метри асфалтиран пат	Извештај од надзор, слики, скици

6	Доделување на помош во износ од 3.000 евра по домаќинство за делумно реновирање (ПВЦ прозори, тоалет, итн.) на домовите на 5 социјално загорени ромски семејства годишно	Подобрување на услови за домување за 5 семејства од социјално загорени семејства	Програма за ЛЕР и програмата за домување	Општина Тетово	Септември 2022 – Септември 2023		Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија	Доделена помош за делумно реновирање на домаќинство на социјално загорени ромски семејства	Извештаи на Општина Тетово

Борба против дискриминација на Ромите

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Учество во национална кампања за осуда на праксите за забрана на пристап на Ромите во јавни објекти/локали (базен, ресторан, кафе бар, итн.)	Подобрување на услови за живот и слободно движење на Ромите до сите јавни објекти/локали	Национална Стратегија за Роми 2022-2030	Општина Тетово	Септември 2022 – Јуни 2023 Септември 2023 – Јуни 2024		Во рамки на постоечка програма на Општината Влада на Р.Северна Македонија	Слобода за движење на Ромите во сите јавни објекти/локали	Извештаи на Општина Тетово (периодични) Извештаи од реализирани активности

Образование

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Да се зголеми опфатот на деца Роми во програмата за бесплатно предучилишно образование од најмалку 35 деца	Зголемен број на деца Роми во предучилишно образование и обезбедување на подобра образование на децата Роми	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово и Министерство за труд и социјална политика	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово	Број на деца Роми запишани во предучилишно образование	Список на запишани деца

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
2	Обуки за наставници од средно училиште за недискриминација и говор на омраза со особен фокус на дискриминација кон ромската етничка заедница	Зголемен капацитет на наставниците за недискриминација и говор на омраза и намалување и превенирање на дискриминација во општеството	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово и Комисија за спречување и заштита од дискриминација	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на наставници обучени за недискриминација и говор на омраза	Список за присуство, слики од обука
3	Стипендија за деца Роми во основно и средно образование за (1 машко и 1 женско во средно и 1 машко и 1 женско во основно образование) или еднократна парична награда за најдобрите ученици (1 машко и 1 женско во средно и 1 машко и 1 женско во основно образование)	Зголемен мотив за учење кај децата од ромската етничка заедница и зголемен степен на образование	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Буџет на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации	Број на наградени деца Роми	Список на наградени деца
4	Бесплатен превоз на деца Роми кои живеат во сегрегирана населба подалеку од 2 км од најблиското основно училиште	Зголемен опфат на деца во основно училиште	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово	Број на превезени деца	Список на деца
5	Информативни сесии за матуранти Роми за кариерно насочување	Подобрување на избор за факултет или друга кариера на матуранти Роми	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово	Број на советувани деца Роми матуранти	Листа на матуранти
6	Стипендии за студенти Роми запишани во универзитетско образование	Зголемен мотив за учење кај децата од ромската етничка	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово Буџет	Број на наградени Роми	Список на наградени студенти

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
		заедница и зголемен степен на образование					на Општина Тетово Влада на Р.Северна Македонија и Донации		
7	Посебни паралелки за деца со надмината возраст за дооформување на нивното образование	Подобрување на стапката на образование и квалитет на живот кај ромската заедница	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово	Број на запишани деца во посебни паралелки	Список на деца Роми, слики

Култура

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Одбележување на 8-ми април, Денот на Ромите	Подигнување на свеста кај населението за културата и историјата на ромската етничка заедница и јакнење на чувството на етничкиот идентитет кај ромската заедница	Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030	Општина Тетово	01.09.2022 – 01.09.2024		Буџет на Општина Тетово	Организиран настан	Список на присутни, слики од настан

Овој документ е подготвен во рамките на Проект на УСАИД за инклузија на Ромите имплементиран од Институт за истражување и анализа на политики – Ромалитико со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација им припаѓаат на авторите и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за меѓународен развој или на Владата на Соединетите Американски држави.

Овој документ и дел од активностите утврдени во истиот се изработени согласно меморандумот за разбирање (МЗР) потпишан помеѓу Советот на Европа, Министерството за труд и социјална политика и Општина Тетово во рамките на имплементацијата на програмата ROMACTED Фаза II, заедничка иницијатива на Европската комисија (DG NEAR) и Советот на Европа, спроведувана во Западен Балкан и Турција, 2021-2024 година. Тука споделените гледишта не треба да се смета дека се официјално мислење на Европската унија и Советот на Европа